

Вечерова Євгенія Миколаївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

докторант кафедри кримінального права,

кандидат юридичних наук, доцент

ФІКСАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ

«Фіксація» (від лат. *fixus* міцний, закріплений) в етимологічному сенсі – це закріплення будь-чого у певному положенні; зосередження на чомусь [1, с. 1423].

Беручи за основу дане визначення, представляється можливим стверджувати про те, що фіксація цінностей у кримінальному праві (від лат. *fixus* міцний, закріплений) – це вихідний пункт їх юридизації, який представляє собою обумовлений предметом і методом кримінально-правового регулювання механізм оцінки законодавцем певних типізованих моделей суспільно небезпечної поведінки у якості протиправної та кримінально карної, що досягається шляхом криміналізації.

Однією із стрижневих категорій, покладених в основу криміналізації/декриміналізації діяння і, відповідно, фіксації цінностей у кримінальному праві, виступає суспільна небезпечність (соціальна ознака злочину) [2, с. 3].

Законодавчою оцінкою суспільної небезпечності діяння є його протиправність (юридична ознака злочину), яка знаходить своє втілення в кримінально-правових заборонах.

Слід звернути увагу на те, що перелік кримінально правових заборон в чинному кримінальному законодавстві України носить вичерпний (закритий) характер, в його основу покладено принцип *nullum crimen sine lege*, який, згідно

із ч. 3 ст. 3 КК України, означає, що злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК України.

Усе вищевикладене дає змогу опосередковано сформулювати важливий висновок про те, що особливостями об'єктів кримінально-правової охорони як набору типізованих моделей базових цінностей, що перебувають під кримінально-правовою охороною є їх вичерпний (закритий) перелік, який представлений в Особливій частині КК України.

З точки зору форми, тобто із зовнішньої сторони, цей вичерпний (закритий) перелік кримінально-правових заборон (фактично типізованих моделей базових цінностей, які перебувають під кримінально-правовою охороною) скоріше за все є аксіомою, тобто догматичним твердженням, яке навряд чи сьогодні буде кимось заперечуватися чи ставитися під сумнів, адже такий стан справ, користуючись хоча і не зовсім коректною термінологією законодавця, гарантує заборону «застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією» (ч. 4 ст. 3 КК України), чим стабілізує кримінально-правове регулювання.

З точки зору змісту, тобто із внутрішньої сторони, цей вичерпний (закритий) перелік кримінально-правових заборон (типізованих моделей базових цінностей, які перебувають під кримінально-правовою охороною), на наш погляд, становить собою спростовну презумпцію, оскільки підлягає періодичній ревізії (перегляду) самим же законодавцем, що здійснюється в порядку поточної криміналізації/декриміналізації та обумовлено зміною ціннісних орієнтацій (переоцінкою цінностей) з боку самого соціуму.

З позицій же суб'єктивного аспекту нормативності кримінального права, тобто коли виникає дисонанс між протиправністю та суспільною небезпечністю у вигляді перебільшення, недооцінки або взагалі ігнорування законодавцем останньої (така ситуація може виникнути, наприклад, в результаті відставання кримінального законодавства від потреб життя або ж у випадку його

нелегітимного характеру), цей вичерпний (закритий) перелік кримінально-правових заборон (фактично типізованих моделей базових цінностей, які перебувають під кримінально-правовою охороною) набуває статусу фіктивного, тобто такого, що не відповідає дійсності і зрештою може перетворитися в антицінність.

Особливостями об'єктів кримінально-правової охорони, як вичерпного (закритого) переліку (набору) типізованих моделей базових цінностей, що перебувають під кримінально-правовою охороною є їх якісне та кількісне багатоманіття, яке, до речі, підтверджує висловлювання Ю.М. Антоняна про те, що кримінальне право – це «світ в мініатюрі».

Цінності, що виступають у якості об'єктів кримінально-правової охорони, умовно можна поділити на декілька груп:

- а) в залежності від широти розповсюдження: загальні та спеціальні;
- б) в залежності від темпорального чинника: відносно вічні та змінні (мінливі);
- в) в залежності від рівня правового регулювання: ті, по відношенню до яких кримінальне право виступає первинним рівнем правового регулювання та ті, по відношенню до яких кримінальне право виступає вторинним рівнем правового регулювання;
- г) в залежності від сфери функціонування: приватно-публічні і публічно-приватні тощо.

Розглянемо більш детально кожен із вищепредставлених класифікацій.

Так, до загальних цінностей належать ті, на охорону яких «працюють» усі без винятку кримінально-правові норми (вони виражені в «установчій» для всього кримінально-правового законодавства статті – ст. 1 КК України «Завдання Кримінального кодексу України»).

Аналізуючи положення, передбачені у ст. 1 КК України, є підстави стверджувати, що загальними цінностями кримінально-правової охорони в

Україні є: 1) права і свободи людини та громадянина; 2) власність; 3) громадський порядок; 4) громадська безпека; 5) довкілля; 6) конституційний устрій України; 7) мир і безпека людства.

Спеціальні цінності кримінального права – це ті цінності, які знаходяться під охороною окремих інститутів, підінститутів або, навіть, норм кримінального права, закріплених в Особливій частині КК України.

Щодо поділу цінностей, охоронюваних кримінальним правом на відносно вічні та змінні (мінливі), то тут ми виходимо із того, що існує два види кримінально-правових заборон: відносно стабільні та динамічні (змінні). Перший вид стосується кримінально-правової охорони таких цінностей, посягання на які практично в будь-яких суспільствах визнається злочинним та караним (наприклад, посягання на життя, здоров'я, статеву свободу, власність тощо). Другий вид призначений для протидії злочинності і відповідно охорони цінностей у сферах, які визначаються економічним, політичним, соціальним устроєм даного суспільства, а також станом його духовної сфери (наприклад, мова йде про злочини, що вчиняються із використанням досягнень науково-технічного прогресу і посягають на цінності у сфері соціальних, виробничих, інформаційних та вітальних технологій).

Третя класифікація цінностей, які перебувають під кримінально-правовою охороною, дуже щільно примикає до другої. В її основу покладена ідея про наявність двох рівнів кримінально-правового регулювання: первинного і вторинного, в межах яких, власне, і здійснюється охорона відповідних цінностей.

Первинне пов'язане із упорядкуванням суспільних відносин, неунормованих іншими галузями права і створенням на цій основі моделі кримінально-правових відносин (наприклад, вбивство (ст. 115 КК), різного роду тілесні ушкодження (ст.ст. 121, 122, 125 КК), зґвалтування (ст. 152 КК) тощо. Крім того, лише об'єктами кримінально-правової охорони є «Злочини проти

основ національної безпеки України», зафіксовані у Розділі I Особливої частини КК (ст.ст. 109-114¹ КК України), а також безпека людства й міжнародний правопорядок (Розділ XX Особливої частини КК) тощо [3, с. 46-48].

Особливість вторинного кримінально-правового регулювання полягає у тому, що нормативному впорядкуванню підлягає не саме суспільне відношення, а відповідальність за порушення позитивних вимог регулятивного припису (наприклад, мова може йти про охорону таких цінностей, як власність, довкілля тощо).

З урахуванням розуміння сучасного кримінального права не як публічного, а як переважно публічного права, в якому органічно поєднуються приватні та публічні інтереси, до приватно-публічних цінностей, які підлягають кримінально-правовій охороні можна віднести життя та здоров'я особи, власність, здійснення господарської діяльності, порядок управління та правосуддя, навколишнє середовище тощо, а до публічно-приватних - міжнародну безпеку та правопорядок, національну безпеку, громадський порядок тощо.

Із зовнішнього боку фіксація цінностей у кримінальному праві є не довільною, а здійснюється з урахуванням його міжгалузевих взаємозв'язків.

В даному ключі має місце підконституційність Кримінального закону по відношенню до Основного закону держави та його бланкетність – по відношенню до галузевого національного законодавства.

Як відомо, стандартна ідея про те, що предмет правового регулювання – це сегмент однорідних суспільних відносин, на який поширює свою дію певна галузь позитивного права з метою їх упорядкування, є малопродуктивною по відношенню до кримінального права.

Специфіка предмета кримінально-правового регулювання як меж для юридизації (фіксації) цінностей за допомогою можливостей, закладених у кримінальному праві, полягає у тому, що Кримінальний закон – це, образно

кажучи, «негативна конституція» або ж «конституція із санкціями», оскільки він, так само, як і Основний закон, поширює свою дію практично на всі правовідносини, породжувані нормами позитивних галузей права, які виникають у державі, що змістовно підтверджує й структура Особливої частини КК України, замикаючи тим самим національну систему права та охороняючи її від найбільш суттєвих правопорушень.

Список використаної літератури:

1. Советский энциклопедический словарь. - М. : «Советская Энциклопедия», 1980. – 1600 с.
2. Солодков И.А. Общественная опасность преступления и ее уголовно-правовое измерение: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / И.А. Солодков. – Саратов., 2013. – 20 с.
3. Вечерова Є.М. Нормативність кримінального права і галузеве національне законодавство: окремі теоретико-методологічні аспекти питання / Є.М. Вечерова // Visegrad Journal on Human Rights .-2017.-№3.- С. 47-48 (С.47-51). Словацька Республіка).